

СУТНІСТЬ І КРИТЕРІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ

Економічне зростання виступає важливою запорукою соціально-економічного розвитку країни. При цьому слід враховувати, що економічне зростання, з однієї сторони, є головною метою державної політики та індикатором добробуту країни і ефективності соціально-економічної системи країни, з іншої ж сторони його параметри зумовлені станом економіки країни. Усе це обумовлює необхідність комплексного і всебічного дослідження сутності економічного зростання, його джерел, факторів, тривалості та наслідків.

Значний вклад в розробку методологічних та методичних підходів визначення економічного зростання внесли вітчизняні і зарубіжні науковці В. О. Безугла [1], І. Б. Висоцька [2], М. Дайламі [17], А. Дарешвар [17], С. А. Єрохін [3], Б. І. Кабаці [6], Н. Лутчин [8], О. В. Міщук [9], І. В. Сацик [12] і В. Томас [17].

Незважаючи на різноплановість та глибину проведених досліджень щодо економічного зростання країни, недостатньо вивченими залишаються питання сутності поняття “економічне зростання”, а також визначення критеріїв його якості і стійкості.

Метою дослідження є систематизація методичних підходів щодо сутності понять “економічне зростання”, “якість економічного зростання” і “стійкість економічне зростання” та визначення характерних рис феномену якісного і стійкого економічного зростання.

Економічне зростання традиційно вважається важливою кількісною характеристикою розвитку економічної системи країни, проте це поняття є комплексним і багатогранним, що утруднює оцінювання його масштабів, чинників, джерел і наслідків.

Дослідимо науково-методичні підходи, що склалися у міжнародній і вітчизняній науці щодо розуміння сутності поняття “економічне зростання”.

Зарубіжні вчені Стенлі Л. Брю та Кемпбелл Р. Макконел розуміють під економічним зростанням збільшення виробничих можливостей, що відбувається зі збільшенням кількості використовуваних факторів виробництва або вдосконаленням техніки і

технології [7, с. 634].

Науковці Р. Дорнбуш та С. Фішер визначають економічне зростання з позиції зростання реального ВВП [4, с. 21].

Деяко інший підхід до тлумачення сутності поняття “економічне зростання” використовують П. Самуельсон та В. Нордгауз – вони визначають його як збільшення потенційного валового національного продукту країни, що в кінцевому рахунку, являє собою розширення меж виробничих можливостей країни [13].

С. Кузнець розуміє під економічним зростанням тривале підвищення можливості країни поставляти все більше і більше різноманітних економічних товарів і послуг населенню, засноване на розвитку технології і ефективному ідеологічному регулюванні [19].

М. Шніцер розглядає економічне зростання на макроекономічному рівні як здатність країни розширювати свої можливості щодо виробництва потрібних людям товарів і послуг [15, с. 322].

К. Перес трактує економічне зростання як процес накопичення технологічного і соціального потенціалу в країнах, що розвиваються, який знаходиться в залежності від їх здатності використовувати різні можливості, які послідовно розкриваються перед ними [11, с. 40]

Р. Бейд і М. Паркін підходять до тлумачення економічного зростання як до розширення кривих виробничих можливостей [18].

Вирізняється від інших підходів тлумачення поняття економічного зростання Й. А. Шумпетера, який розглядає його як основний імпульс, який приводить капіталістичний механізм у рух і підтримує його поступ, походить від нових споживчих благ, нових методів виробництва і транспортування товарів, нових ринків і нових форм економічної організації, які створюють капіталістичні підприємства [16].

У новому тлумачному словнику української мови, укладеному науковцями В. В. Яременко і О. М. Сліпушко поняття “економічне зростання” розглядається як абсолютна і відносна зміна макроекономічних показників, що характеризують стан економіки країни в часі і протягом тривалого періоду (року, декількох років) [10].

Науковець Б. І. Кабаці пропонує розуміти під економічним зростанням довгострокову тенденцію до збільшення обсягів сукупного виробництва, яке відбувається в умовах структурної перебудови економіки країни відповідно до

нормативних вимог технологічного та соціального прогресу, а також підвищення ефективності відтворювальних процесів [6, с. 216].

Вітчизняний вчений С. Д. Дзюблик визначає економічне зростання як збільшення обсягів суспільного виробництва та розширення можливостей економіки задовольняти зростаючі потреби населення в товарах та послугах [3, с. 88].

С. Єрохін під економічним зростанням розуміє особливий тип руху, що характеризує прогресивний характер взаємодії речей [5, с. 35]

Науковець І. Б. Висоцька економічним зростанням вважає збільшення в обсязі виробництва країни, тобто збільшення реального валового внутрішнього продукту на душу населення [2].

Науковець В. Г. Чепінога вважає, що економічне зростання проявляється як тривале збільшення виробничого потенціалу економіки, який пов'язаний із такими виробничими чинниками, як праця, капітал, технічні знання, земля, використання яких пов'язане із межею виробничих можливостей [14, с. 327-328].

О. В. Безугла, досліджуючи сучасну парадигму економічного зростання в умовах відкритої економіки, наголошує на тому, що системне економічне зростання має місце тільки тоді, коли виконані певні умови по відношенню до всіх цих аспектів зростання, тому ми пропонуємо визначити економічне зростання країни як стійке в часі, територіально збалансоване кількісне збільшення та структурно-інноваційне вдосконалення результатів виробництва у вигляді вироблених товарів і наданих послуг, що відбувається пропорційно за всіма галузями економіки та базується на оптимізації відтворювальних процесів [1].

Таким чином, дослідження і критичний аналіз визначень зарубіжних і вітчизняних науковців сутності поняття “економічне зростання” дозволило нам дійти висновку, що в цілому сутність цього поняття розглядається в межах трьох підходів: процесного, результативного і трансформаційного. Процесний підхід передбачає розуміння економічного зростання як процесу накопичення потенціалу та збільшення обсягів виробництва, ВВП, національного доходу тощо. В межах результативного підходу економічне зростання розглядається як позитивна динаміка показників національних рахунків – валового внутрішнього продукту, валового національного продукту, національного доходу, наявного доходу та ін. У рамках трансформаційного підходу під економічним зростанням розуміється трансформація і удосконалення структури

економіки, суспільного продукту та технологій.

Достатньо обґрунтованим нам видається об'єднання усіх підходів при визначенні поняття “економічне зростання” і розуміння його як досягнення вищого ступеня розвитку економічної системи за рахунок удосконалення структури економіки, технологій, суспільного продукту та інтенсифікації суспільного виробництва протягом певного періоду часу, що знаходить свій прояв у позитивній динаміці ключових показників національних рахунків, виробничих можливостей та соціально-економічних стандартів.

В контексті реалізації економічної політики особливого значення набуває не просто ідентифікація масштабів економічного зростання, а й визначення його якості – джерел і факторів зростання. З огляду на це дослідимо науково-методичні підходи щодо сутності поняття якісного економічного зростання. Одразу ж зауважимо, що проблематика ідентифікації якості економічного зростання є вкрай складною, системною та багатоаспектною, саме через це процес теоретичного розуміння та методологічного визначення сутності якісного економічного зростання не завершено.

Якість економічного зростання є настільки комплексною і багатогранною характеристикою динаміки економічної системи, що його виміряти за допомогою одного показника не видається можливим.

Такої ж думки дотримується і І. В. Садик, який наголошує на тому, що для цього необхідна цілісна система індикаторів, адже поліпшення життєвих стандартів супроводжується підвищенням не лише ВВП на душу населення, а й таких показників людського розвитку, як продуктивність праці, рівень освіченості, очікувана тривалість життя тощо [12].

Зарубіжні науковці, зокрема В. Томас, М. Дайламі і А. Дарешвар, Д. Кауфман, Н. Кішор, Р. Лопес, Я. Ван ключовим аспектом оцінювання якості вважають аналіз рівня розвитку людського потенціалу – за напрямками зниження дитячої смертності, скорочення неписьменності серед дорослого населення, зростання тривалості життя [17, с. 258].

Одним із найбільш поширених підходів до оцінювання якості економічного зростання є підхід, розроблений у рамках Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй. Розроблений методичний підхід базується на інструментарії обчислення індексу розвитку людського потенціалу на основі трьох компонентних показників: валовий

національний дохід на душу населення, освіченість та тривалість життя.

На думку Н. П. Лутчин, якість економічного зростання – це сукупність властивостей і ознак, що характеризують процес зростання, тобто тенденцію збільшення обсягу виробництва, і результати цього процесу з позиції задоволення інтересів суб'єктів, які забезпечують економічне зростання і сприймають його наслідки [8, с. 32].

Систематизувавши існуючі науково-методичні підходи щодо оцінювання якості економічного зростання в країні, ми дійшли висновку, що її слід оцінювати за напрямками якості факторів виробництва, вироблених товарів і послуг, галузевої (секторальної) структури економічної системи, розвитку регіонів країни та соціальних стандартів.

Не менш важливою характеристикою поряд із якістю економічного зростання є його стійкість. При цьому основне змістовне навантаження акцентується не на постійності системи чи об'єкта, а на збереженні їх сприятливих якостей при несприятливому впливі зовнішнього середовища. Саме такий підхід до сутності стійкості має стати підґрунтям для визначення поняття “стійкість економічного зростання” є найбільш правильним і адекватним з позиції використання у фінансово-економічній науці і практиці, в якій присутні зовнішні шоки, значні ризики, невизначеність та асиметричність інформації.

Слід зауважити, що трактування поняття “стійке зростання” в економічному аспекті відбулося під час конференції ООН у червні 1992 року у Ріо-де-Жанейро, на якій було обґрунтовано нову концепцію розвитку людства, яка базується на розумінні тісного взаємозв'язку економічних, соціальних і екологічних проблем людства і їх комплексного вирішення за рахунок тісної співпраці і координації зусиль усіх членів світового співтовариства [9].

У широкому розумінні під стійкістю економічного зростання традиційно розуміють постійність його відносних показників динаміки, відтак на практиці стійкість економічного зростання може бути визначена на основі коливності темпів економічного зростання, що реалізується на основі статистичного інструментарію оцінювання стійкості рівнів динамічного ряду та стійкості його тенденції.

На наше переконання, стійким може вважатися економічне зростання, яке характеризується темповими показниками, не меншими, ніж у попередні періоди, за умови забезпечення його якості.

Таким чином, у процесі дослідження сутності економічного зростання та таких його важливих характеристик як якість і стійкість ми дійшли висновку, що феномен

економічного зростання з позиції його якості і стійкості має наступні характерні риси: економічне зростання характеризується структурою, чинниками і джерелами, які визначають в кінцевому рахунку його якість; економічне зростання є нерівномірним процесом, що визначає спрямованість економічної політики на забезпечення його стійкості; економічне зростання вимірюється, проте не обмежується позитивною динамікою ключових показників національних рахунків; економічне зростання, його якість і стійкість повинні оцінюватися з позиції суб'єктів мікро- та макроекономіки; якісне і стійке економічне зростання носить системний характер – неможливим є забезпечувати економічне зростання шляхом впливу на окрему групу факторів, таке економічне зростання вимагає комплексного підходу до формування і реалізації усіх напрямів економічної політики.

Перспективними напрямами досліджень є розробка науково-методичних підходів щодо оцінювання якості і стійкості економічного зростання країни.

1. Безугла В. О. Парадигма економічного зростання в умовах відкритої економіки / В. О. Безугла // Modern trends in scientific thought development: Materials Digest of the 2nd International Scientific and Practical Conference Economic Sciences, Odessa: InPress, 2011. – P. 160-163
2. Висоцька І. Б. Чинники економічного зростання / І. Б. Висоцька // Фактори економічного зростання: Збірник наукових праць / НАН України, Інститут економіки / Л. К. Безчасний. – К., 2001. – С. 4-11.
3. Дзюбик С. Д. Механізм регулювання ринкової економіки / С. Д. Дзюбик. – К. : Вид-во ІДУС, 1995. – 66 с.
4. Дорнбуш Р. Макроекономіка : пер. з англ. В. Мусієнко, В. Овсієнко / Р. Дорнбуш, С. Фішер. – К.: Основи, 1996. – 814 с.
5. Єрохін С. А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект): монографія. – К. : Світ знань, 2002. – 528 с.
6. Кабаці Б. І. Теоретичні аспекти дослідження впливу фінансово-кредитного механізму регулювання на економічне зростання / Б. І. Кабаці // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.17. – С. 210-217. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvnltu_2013_23.17_38.pdf
7. Кемпбелл Р. Макконелл. Аналітична економія: принципи, проблеми і політика : пер. з англ. – Ч. 1: Макроекономіка / Р. М. Кемпбелл, С. Л. Брю. – Львів : Просвіта, 1997. – 671 с.
8. Лутчин Н. Статистичне вивчення якості та стійкості економічного зростання: регіональний аспект / Н. Лутчин // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 129. – С. 29-32
9. Міщук О. В. Стратегія стійкого розвитку в забезпеченні умов економічного зростання /

- О. В. Міщук [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.confcontact.com/2008oktInet_tezi/mishuk.php
10. Новий тлумачний словник української мови: в 4-х т. / В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – К. : Аконт, 2001. – 911 с.
  11. Перес К. Технологический прогрес и возможности для развития в качестве динамической цели / Карлота Перес. – Женева: ЮНКТАД, 1999. – 50 с.
  12. Сацик І. В. Якісне економічне зростання в Україні: сучасний стан і шляхи забезпечення / І. В. Сацик [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=485>
  13. Словарь экономический. [Электроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.glossary.ru>.
  14. Чепінога В. Г. Основи економічної теорії: Навчальний посібник / В. Г. Чепіног. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 456 с.
  15. Шніцер М. Порівняння економічних систем / Пер. з англ. – К.: Основи, 1997. – 519 с.
  16. Шумпетер Й. А. Капитализм, Социализм и Демократия: Пер. с англ. / Предисл. и общ. ред. В. С. Автономова. – М. : Экономика, 1995. – 540 с.
  17. Якість економічного зростання: Пер. з англ. / В. Томас, М. Дайламі, А. Дарешвар та ін.; Наук. ред. пер. О. Кілієвич. – К. : Основи, 2002. – 350 с.
  18. Bade R. Foundations of Macroeconomics: 4th Edition / R. Bade, M. Parkin – Boston: Addison Wesley Higher Education, 2003. – 250 p.
  19. Kuznets S. Modern Economic Growth / S. Kuznets // Yale University Press: New Haven, 1966. – 230 p.

Фролов, С. М. Сутність і критерії економічного зростання країни [Текст] / С. М. Фролов, О. І. Кремень, Д. Оголь // Маркетингові аспекти управління інноваційним розвитком : монографія / за ред. д.е.н., професора С.М. Ілляшенка. – Суми: ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2014. – С. 13-18.